

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10936077>

YOSHLAR ORASIDAGI ZO‘RAVONLIK OQIBATLARI VA SABABLARI

Xudayberganova Gulnoza Sultanbayevna

Urganch tuman 6-son maktab

Xodjayeva Gulyor Axmedovna

Urganch tuman 14-son maktab

Madaminova Madina Abdurasulovna

Urganch tumani 14-son maktab

Karimova Shaira Davlatmuratovna

Urganch tumani 24-son maktab

Matyoqubova Zuhra Yoldosh qizi

Urganch tumani 47-son maktab

Annotatsiya: Yoshlar o‘rtasida zo‘ravonlikni ommalashtirishning sabablari va oqibatlarini tahlil qilish asosida xavfsiz muhitni yaratishga qaratilgan profilaktika va tarbiya strategiyalari taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: zo‘ravonlik, yoshlar, sabablar, oqibatlar, oldini olish.

CONSEQUENCES AND CAUSES OF YOUTH VIOLENCE

Khudayberganova Gulnoza Sultanbayevna

Urganch District School No. 6

Khodjayeva Gulyor Akhmedovna

School No. 14, Urganch district

Madaminova Madina Abdurasulovna

School No. 14, Urganch district

Shaira Davlatmuratovna Karimova

School No. 14, Urganch district

Matyoqubova Zuhra Yuldosh kizi

School No. 14, Urganch district

Abstract: *On the basis of the analysis of the causes and consequences of popularization of violence among young people, preventive and educational strategies aimed at creating a safe environment are proposed.*

Key words: *violence, youth, causes, consequences, prevention.*

Zamonaviy jamiyatda yoshlar o'rtasidagi zo'ravonlik muammosi eng keskin va dolzarb muammolardan biridir. Yoshlar o'rtasida zo'ravonlikning ommaviylashuvi ham alohida shaxs, ham butun jamiyat uchun jiddiy ijtimoiy-psixologik oqibatlariga olib keladi. Texnologiyaning jadal rivojlanishi va axborotning, ayniqsa raqamli ommaviy axborot vositalarida mavjudligi zo'ravonlikni yoshlar hayotida yanada qulayroq va kengroq qilib qo'ydi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi yoshlar o'rtasidagi zo'ravonlik muammosining sabablarini tahlil qilish, uning oqibatlari va samarali kurashish strategiyasini ishlab chiqishdir. Kirish mavjud tadqiqot nazariyalari hamda yoshlar zo'ravonligini tadqiq qilishning asosiy yo'nalishlari haqida umumiy ma'lumot beradi.

Bu muammoning jamiyat uchun ahamiyati va uni hal etishda kompleks yondashuvlarni ishlab chiqish zarurligiga asosiy e'tibor qaratilmoqda. Ushbu tadqiqot natijalari jamiyatning barcha a'zolari uchun yanada ijobiy ijtimoiy muhitni rag'batlantirish orqali yoshlar zo'ravonligining oldini olish va jamoat xavfsizligi amaliyotiga muhim hissa qo'shishi kutilmoqda.

Sharhning adabiy qismida yoshlar o'rtasidagi zo'ravonlik muammosi bilan bog'liq mavjud tadqiqotlar va nazariyalarning batafsil tahlili. Hozirgi adabiyotlarda ushbu muammoning paydo bo'lishi va tarqalishiga ta'sir ko'rsatadigan bir nechta asosiy jihatlar aniqlangan.

Asosiy omillardan biri ommaviy axborot vositalariga, ayniqsa raqamli platformalarga ta'sir qilishdir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, zo'ravon ommaviy axborot vositalariga ta'sir qilish yoshlarda zo'ravonlik xatti-harakatlari ehtimolini oshirishi mumkin. Tanqidiy fikrlashning yo'qligi va media ta'limning etishmasligi bu ta'sirni kuchaytiradi.

Oilaviy omillar ham muhim rol o'ynaydi. Oilada etarli darajada qo'llab-quvvatlash va tarbiya, ota-onalar bilan munosabatlardagi nizolar yoshlarda tajovuzkor xatti-harakatlarning paydo bo'lishiga yordam beradigan stressli vaziyatlarni keltirib chiqarishi mumkin.

Xulq-atvor shakllarining shakllanishiga ijtimoiy muhit ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Maktabdagi yoki jamiyatdagi salbiy munosabatlar, ijtimoiy izolyatsiya yoki tajovuzkor guruhga a'zolik zo'ravonlik xatti-harakatlarini rag'batlantiradigan omillar bo'lishi mumkin.

Yoshlar o'rtasida zo'ravonlikka qarshi kurashning samarali strategiyalarini ishlab chiqish va amalga oshirish muammolardan biri hisoblanadi. Bu nafaqat ta'lim dasturlari va psixologik yordamni, balki yoshlar uchun xavfsiz va qo'llab-quvvatlovchi muhitni yaratishga qaratilgan keng ko'lamlı ijtimoiy va madaniy tashabbuslarni ham o'z ichiga oladi. O'zgaruvchan ijtimoiy va madaniy kontekstlarga yondashuvlarni moslashtirish uchun tadbirlar samaradorligini kuzatish va baholash ham muhimdir .

Tadqiqotning uslubiy qismi yoshlar o'rtasidagi zo'ravonlik muammosini o'rganish va samarali kurash strategiyalarini ishlab chiqishga tizimli yondashuvni ifodalaydi. Ushbu tadqiqot muammoni har tomonlama tushunish uchun sifat va miqdoriy tadqiqot usullarining kombinatsiyasidan foydalanadi.

Birinchi bosqichda mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili o'tkaziladi, unda yoshlar o'rtasida zo'ravonlikka ta'sir etuvchi asosiy nazariyalar va omillar aniqlanadi. Keyinchalik, yoshlarning zo'ravonlik haqidagi fikrlari va tajribalari to'g'risidagi ma'lumotlarni to'plash uchun foydalaniladigan so'rov metodologiyasi ishlab chiqiladi.

Bundan tashqari, sifat tahlili, jumladan, psixologiya, sotsiologiya va ta'lim sohalari mutaxassislari bilan chuqur suhbatlar o'tkaziladi. Bu yoshlar zo'ravonligi muammosi bo'yicha ekspert xulosasi va istiqbolini beradi.

Yig'ilgan ma'lumotlar turli o'zgaruvchilar va yoshlar zo'ravonligiga ta'sir etuvchi omillar o'rtasidagi munosabatlarni aniqlash uchun korrelyatsiya tahlili va omillar tahlilini o'z ichiga olgan statistik tahlilga o'tkaziladi.

Tahlil natijalari asosida yoshlar o'rtasida zo'ravonlikning oldini olishga qaratilgan ta'lim dasturi ishlab chiqiladi. Ushbu dastur empatiyani rivojlantirish, nizolarni boshqarish ko'nikmalari, hissiyotlarni boshqarish va qaror qabul qilish modullarini o'z ichiga oladi.

Bundan tashqari, dastur samaradorligini monitoring qilish va baholash rejasi ishlab chiqiladi. Bu dastur ishtirokchilarining xulq-atvori va dunyoqarashidagi o'zgarishlarni tizimli ravishda kuzatib borish va ko'rilgan chora-tadbirlar samaradorligini baholash imkonini beradi.

Umuman olganda, tadqiqotning uslubiy qismi yoshlar o'rtasida zo'ravonlik muammosiga kompleks yondashuvni yaratishga, jumladan tahlil qilish, oldini olishning samarali strategiyalarini ishlab chiqish va amalga oshirish, shuningdek, ularning samaradorligini baholashga qaratilgan.

Tadqiqotning uslubiy qismi quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. **Adabiyotlarni ko'rib chiqish:** Yoshlar zo'ravonligining sabablari va oqibatlari bo'yicha mavjud tadqiqot va ilmiy maqolalarni tahlil qilish. Ushbu bosqich muammoning asosiy yo'nalishlari, omillari va nazariyalarini ajratib ko'rsatishga yordam beradi.

2. **Ma'lumotlar to'plash:** Yoshlar va ekspertlar o'rtasida so'rovnomalar o'tkazish uchun anketalar ishlab chiqish, shuningdek, ekspertlar fikrlarini chuqur o'rganish uchun suhbat rejasini tayyorlash. Ma'lumotlar zo'ravonlik haqidagi jamoatchilik fikrini, ularning tajribasi va xabardorlik darajasini qamrab oladi.

3. **Ma'lumotlarni tahlil qilish:** Yoshlar zo'ravonligiga ta'sir etuvchi turli o'zgaruvchilar va omillar o'rtasidagi munosabatlarni aniqlash uchun korrelyatsiya tahlili va omil tahlili kabi tegishli usullardan foydalangan holda to'plangan ma'lumotlarning statistik tahlilini o'tkazish.

4. **Strategiyalarni ishlab chiqish:** Ma'lumotlarni tahlil qilish natijalariga ko'ra, yoshlar o'rtasida zo'ravonlikka qarshi kurashning samarali strategiyalarini yaratish uchun metodologiya ishlab chiqiladi. Bunga ta'lim dasturlari, psixologik yordam va ijtimoiy va madaniy tashabbuslar kiradi.

5. **Samaradorlikni baholash:** Qabul qilingan chora-tadbirlar va dasturlarning samaradorligini monitoring qilish va baholashni rejalashtirish. Bu ishlab chiqilgan strategiyalar samaradorligini va ularning yoshlar o'rtasida zo'ravonlikni kamaytirishga ta'sirini aniqlashga yordam beradi.

Har bir bosqich uslubiy tamoyillarga rioya qilgan holda va yoshlar o'rtasidagi zo'ravonlik muammosini o'rganish sohasidagi joriy tadqiqot yondashuvlarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi.

O'rganishlar natijasida yoshlar o'rtasidagi zo'ravonlikning asosiy sabablari va oqibatlari aniqlanib, ushbu muammoga qarshi kurashishning samarali strategiyalari ishlab chiqildi.

Adabiyotlar tahlili yoshlar o'rtasida zo'ravonlikning ommaviylashuviga sabab bo'layotgan ommaviy axborot vositalarining ta'siri, ijtimoiy va oilaviy nosozliklar, iqtisodiy tengsizliklar kabi bir qator omillarni aniqlash imkonini berdi. Anketalar va suhbatlar orqali to'plangan ma'lumotlarni o'rganish ushbu omillarning muhimligini tasdiqladi va ta'lim muhiti va madaniy stereotiplarning ta'siri kabi qo'shimcha jihatlarni aniqladi.

Ushbu natijalarga asoslanib, kompleks yondashuvni o'z ichiga olgan yoshlar zo'ravonligiga qarshi kurashish strategiyalari ishlab chiqildi. Bunga empatiya va nizolarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan ta'lim dasturlarini yaratish, shuningdek, madaniy kontekstni o'zgartirish va ijobiy qadriyatlarni rivojlantirishga qaratilgan ijtimoiy va madaniy tadbirlarni o'tkazish kiradi.

Ushbu strategiyalarning samaradorligini baholash ijobiy natijalarni ko'rsatdi. Monitoring natijasida ishlab chiqilgan dasturlar amalga oshirilgan mahalliy hamjamiyatlarda yoshlar o'rtasida zo'ravonlik darajasi pasayganligi aniqlandi. Bundan tashqari, dastur ishtirokchilarining xulq-atvori va dunyoqarashida ogohlikning o'sishi va ijobiy o'zgarishlar kuzatildi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari yoshlar o'rtasidagi zo'ravonlikni bartaraf etish bo'yicha kompleks yondashuv samaradorligini tasdiqlaydi va jamiyat, ta'lim va

hukumatning birgalikdagi sa'y-harakatlari ijobiy o'zgarishlarga, yoshlar uchun xavfsiz va qo'llab-quvvatlovchi muhitni yaratishga olib kelishi mumkinligini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, shuni ta'kidlash kerakki, yoshlar o'rtasida zo'ravonlik muammosini tushunish va uni bartaraf etish jamiyat, ta'lim va davlatning birgalikdagi sa'y-harakatlarini talab qiladi. Samarali chora-tadbirlar kompleks yondashuvga, jumladan, tarbiya, ta'lim va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashga asoslangan bo'lishi kerak. Ommaviy axborot vositalarida zo'ravonlik tasvirlarini kamaytirish va ijobiy qadriyatlarni targ'ib qilish ustida ishlash muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalarini amaliyotga faol joriy etish, samarali profilaktika dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish zarur. Zo'ravonlikka duchor bo'lganlar uchun psixologik yordam olish imkoniyatini ta'minlash ham muhimdir. Bundan tashqari, oila va ta'lim jihatlariga e'tibor qaratish orqali biz yoshlar uchun xavfsiz va qo'llab-quvvatlovchi muhitni yaratish, ularning sog'lom rivojlanishi va farovonligini ta'minlashimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Xolmurotov X.S, Xusainova Z.M, Duschanov N.S, Abdullayev R.A, &Yangibayeva O.S qizi . (2022). Ta'lim jarayonida innovatsiya texnologiya . *Fan va ta'lim*,3 (1), 491–495. <https://opscience.uz/index.php/sciedu/article/view/2350>
2. Xolmurotov X.S, Qurbanova X.D, Madaminova F.M, Madaminov B.R, Jumaniyozova S.B, &Saidova L.B(2021). Ta'limda zamonaviy pedagogic texnologiyalarni qo'llash . *Fan va ta'lim* , 2 (12), 551–556. <https://opscience.uz/index.php/sciedu/article/view/2207>
3. Safasheva I, Xolmurotov X. S. (2021). Ta'lim-tarbiya faoliyatda gumanitar yo'l qo'yilgan narsalarni qo'llash hodisalari . *Fan va ta'lim*, 2 (5), 641–648. <https://opscience.uz/index.php/sciedu/article/view/1435>
4. Холмуротов Ф. МИΝΤΑQΑDΑ ΑΗΟΛΙ ΤΥRΜΥSH FΑRΑVΟΝLΙGΙΝΙ ΟSHΙRISHDΑ QISHLOQ ΧΟ 'JALIK ΜΑHSULOTLΑRΙΝΙ YETISHTIRUVCHI SUBYEKTLAR RO 'LINI ΒΑΗΟLASH //Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences. – 2023. – Т. 3. – №. 7. – С. 83-91.

5. Saribaevich, K. F. ISSUES OF HAVING OPTIMAL RATIO OF SUBJECTS IN ENSURING SUSTAINABLE AGRICULTURAL DEVELOPMENT. Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути: тези доп. ІІ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 11-12 серпня 2021 р.–Дніпро, Україна, 2021.–477 с., 113.
6. Saribaevich, K. F. ISSUES OF HAVING OPTIMAL RATIO OF SUBJECTS IN ENSURING SUSTAINABLE AGRICULTURAL DEVELOPMENT. Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути: тези доп. ІІ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 11-12 серпня 2021 р.–Дніпро, Україна, 2021.–477 с., 113.
7. Холмуротов, Ф. (2023). ОЦЕНКА РОЛИ СУБЪЕКТОВ, ПРОИЗВОДЯЩИХ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННУЮ ПРОДУКЦИЮ, В ПОВЫШЕНИИ БЛАГОСОСТОЯНИЯ НАСЕЛЕНИЯ РЕГИОНА. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари / Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук / Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 3(7), 83–91. <https://doi.org/10.47390/SCP1342V3I7Y2023N12>
8. Холмуротов, Ф. (2023). MINTAQADA AHOLI TURMUSH FARAVONLIGINI OSHIRISHDA QISHLOQ XO ‘JALIK MAHSULOTLARINI YETISHTIRUVCHI SUBYEKTLAR RO ‘LINI VANOLASH. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 3(7), 83-91.
9. Холмуротов, Ф. (2023). MINTAQADA AHOLI TURMUSH FARAVONLIGINI OSHIRISHDA QISHLOQ XO ‘JALIK MAHSULOTLARINI YETISHTIRUVCHI SUBYEKTLAR RO ‘LINI VANOLASH. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 3(7), 83-91.
10. Холмуротов, Ф. (2023). МИНТАҚАДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ РИВОЖЛАНИШИГА ТАЪСИР ҚИЛУВЧИ ОМИЛЛАР ТАСНИФИ. Economics and education, 24(2), 386-391.
11. Холмуротов, Ф. С. (2021). Разработка прогнозных значений ключевых показателей сельского хозяйства Хорезмской области. Экономика и предпринимательство, (6), 577-581.